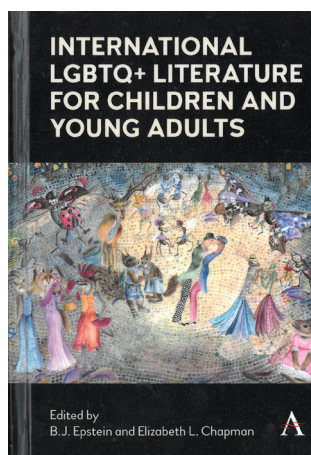

Review/Recension

B. J. EPSTEIN & ELIZABETH L. CHAPMAN (RED.)

INTERNATIONAL LGBTQ+ LITERATURE FOR CHILDREN AND YOUNG ADULTS

London & New York: Anthem Press,
2021 (341 s.)

Sverige framstår ofta som ett progressivt land, inte minst gällande HBTQ+-frågor. Speglas detta även i den litteratur som skrivs för barn och unga, och hur står sig denna litteratur i en internationell kontext? Antologin *International LGBTQ+ Literature for Children and Young Adults* (2021) syftar till att analysera och jämföra den barn- och ungdomslitteratur som skrivs i olika, främst icke-engelskspråkiga, delar av världen och som berör icke-normativa könsuttryck och sexualiteter. I inledningen beskriver redaktörerna B. J. Epstein och Elizabeth L. Chapman hur vilka barnböcker som skrivs och finns tillgängliga i särskilt hög grad speglar samhällliga värderingar, på grund av den ojämlika maktrelationen mellan de vuxna författarna och barnläsarna. I antologin vill de därför undersöka vilken queer litteratur som finns tillgänglig i olika länder, vem som skriver böckerna, vilket budskap de har och hur de mottagits.

Boken består av 16 kapitel. Här finns bidrag om Brasilien, Frankrike, Tyskland och Österrike, Slovenien, Grönland, Indien, Italien, Filippinerna, Sydkorea och Spanien samt två kapitel om Sverige, ett om urfolk och tre som är "multinational". Epstein och Chapman beskriver sin intention att vara heltäckande genom att beröra alla världsdelar och så många olika regioner som möjligt. Det visade sig dock vara svårt – Afrika är till exempel inte alls representerat. Att fler regioner inte behandlas förklarar de med sina egna bristande internationella nätverk, men också att det i vissa fall funnits en tydlig ovilja mot eller rädsla för att publicera sig om politiskt känsliga frågor samt en avsaknad av relevant litteratur i olika delar av

©2022 Louise Almqvist. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY-NC 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), permitting all non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Citation: Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken: Journal of Children's Literature Research, Vol. 45, 2022 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v45.691>

världen. De har även eftersträvat en mångfald i teman och perspektiv; de olika kapitlen berör litteratur för olika åldrar, olika delar av HBTQ+-spektrumet samt är skrivna omväxlande av forskare, bibliotekarier, utbildare, aktivister och barnboksförfattare. Slutsatser som redaktörerna drar av antologins innehåll är att vilken litteratur som finns tillgänglig varierar stort mellan länderna, att ökad tillgänglighet förefaller sammanfalla med ökade rättigheter, men att kvantitet inte garanterar kvalitet – trots goda intentioner kan böckerna ofta ge en stereotyp eller konservativ bild av kön och sexualitet, och de fungerar ofta främst pedagogiskt och förklarande.

Kapitlen är ordnade utefter länderna i bokstavsordning. Varje kapitel inleds med en redogörelse för områdets samhällsliga kontext, så som relevanta lagar och rättigheter, vilket följs av en analys av den litteratur på ett specifikt tema som finns i regionen. I kapitlet om Brasilien redogör Rosa Maria Hessel Silveira, Luis Felipe Zago och Daniela Ripoll för fem böcker om homosexualitet för ungdomar. De beskriver hur mängden böcker som berör detta ökat kraftigt i landet, på grund av en efterfrågan på större mångfald. De menar dock att böckerna präglas av en pedagogisk och stereotyp ansats: en icke-normativ sexualitet framställs som ett problem som måste överkommas genom att definieras och bekännas. Böckerna går alltså att läsa som självhjälplitteratur om att komma ut ur garderoben. Författarna efterfrågar en större öppenhet och mångfald i representation, men förutspår att Brasilien snarare rör sig i en högerkonservativ riktning.

Elizabeth L. Chapman undersöker ungdomslitteratur om bisexualitet i Frankrike. Hon påpekar att det inte finns särskilt många böcker att tillgå, då bisexualitet tenderar att osynliggöras och Frankrike har en publikationslag som går att missbruka för censur. I de böcker hon analyserar visar hon vidare hur föreställningarna tenderar att vara stereotypa – bisexualitet framstår ofta som ett problem snarare än en giltig identitet, och personerna som förvirrade och/eller hypersexuella. I kapitlet om Tyskland och Österrike granskar Katrin Waldhart tre tyskspråkiga ungdomsböcker med transteman. Hon påpekar att länderna visserligen är bland de mest jämställda i världen, men att de få böcker som finns att tillgå präglas av binära och heteronormativa föreställningar. Hon efterfrågar i stället böcker som visar på en större variation och möjligheter bortom binära könsuttryck, vilket hon menar finns i den engelskspråkiga världen.

Mette Laustsen analyserar vad hon menar är en anomali i den grönländska litteraturen: en grönländsk bok som nått internationell framgång. *Homo Sapienne* (2014) av Niviaq Korneliusen beskriver hon som Grönlands sjunde bok med HBTQ+-tematik, och den första

för ungdomar. Hon menar att den fyller ett tydligt tomrum genom att skildra fem olika karaktärer på spektrumet och deras sökande efter identitet på ett samtida Grönland. I kapitlet om Indien beskriver Bharat Mehra och Chris Barrett landets "infospace" om HBTQ+-litteratur på engelska. De påpekar att Indien har världens största ungdomsbefolkning, men att homosexualitet fram till nyligen varit ett brott och att kulturen fortfarande är förtryckande och fobisk. De har således enbart hittat en bok om ungdomar i dagens Indien och ett fåtal i den indiska diasporan. I övrigt listar de böcker för vuxna samt översatta böcker som finns tillgängliga i landet. Thaddeus Andracki studerar i följande kapitel urfolklitteratur och begreppet "two-spirit", som han anser rymmer andra sätt att förstå kön och sexualitet än det dominanta och koloniala.

Dalila Forni undersöker HBTQ+-familjer i italienska bilderböcker. Hon visar på att dessa främst publicerats av ettenskt förlag, och att de präglas av traditionella värderingar; familjerna är i övrigt normativa och vita, och narrativen är simplifierade, hyperpositiva och vuxenorienterade. Patricia Sarles granskar internationella bilderböcker om lesbiska familjer och donatorinseminering. Hon påpekar bland annat att de ofta riktar sig specifikt mot barn som kommit till genom donation, och att de är skrivna av lesbiska föräldrar snarare än professionella författare. Sedan följer ett anonymt och mycket kort kapitel om arabvärlden, där författaren reflekterar över de kulturella, publicistiska och lagliga förhållanden som gör att HBTQ+-litteratur ej finns att tillgå i regionen. Jamie Campbell Naidoo och Mercedes Zabawa studerar sedan visuella representationer av samkönade föräldrar i internationella bilderböcker. Här påvisar de bland annat en brist på mångfald gällande etnicitet, klass, ålder samt icke-binära könsuttryck, och noterar den internationella trenden att låta samkönade föräldraskap ta formen av manligt homosexuella pingviner.

Cheeno Marlo M. Sayuno analyserar queera narrativ i filippinska barnböcker. Filippinerna framstår som relativt progressivt och med många böcker som berör queerhet. Ofta är det dock i form av djur eller subtila antydningar – här efterfrågas en större tydlighet och direkthet, som kan bidra till en ökad öppenhet. Andrej Zavrl granskar HBTQ+-litteratur för barn och ungdomar i Slovenien. Många av böckerna beskrivs som "toxic" och problemromaner, då icke-normativa könsuttryck och sexualiteter sammankopplas med sjukdom, övergrepp, självmord, mobbning och olycka. Anton Hur studerar queera narrativ i barnlitteratur från Sydkorea. Landets queerkultur framställs som rik och varierande, och en trop som lyfts

fram som särskilt förekommande är "the boy-in-a-dress". Bernat Cormand skriver om bilderböcker med HBTQ+-tema från Spanien, däribland ett antal böcker han själv skrivit, och om hur de mottagits. De skildras som progressiva och som en del i att motverka homo- och transfobi i Spanien.

Till sist kommer två kapitel om Sverige. Åsa Warnqvist behandlar transnarrativ i samtida litteratur för barn och unga. Hon menar att det funnits en ovilja eller oförmåga att se transnarrativ, att vi nu är i fasen där problematisering av samhällseliga normer kring kön är vanligt förekommande, men att vi rör oss mot ökad representation och ett motstånd mot att alls diskutera köns-kategorier. B. J. Epstein analyserar i sin tur ungdomslitteratur med homo- och bisexuell tematik. Hon påpekar att böckerna inte är så progressiva som man kunde ha trott, utan snarare präglas av stereotyper – där männen är översexuella och kvinnorna närmast icke-sexuella – samt uppfattningen att icke-normativa sexualiteter utlöses av problem och således är negativa. Boken avslutas med en lista över alla de skönlitterära verk som behandlats i kapitlet.

Min största invändning mot antologin rör sammanblandningen mellan forskning och aktivism. Redaktörerna anger som sagt bokens syfte som att undersöka vilken queer litteratur som finns tillgänglig i olika delar av världen, men avslutar inledningen med att fråga sig: "What messages do we want to offer the next generations about being queer and how can we ensure the messages are positive, accurate and inclusive?" (8). Denna övergång från deskriptiv till normativ speglas i ett antal kapitel, exempelvis det om Indien. Mehra och Barrett listar och skriver referat över de böcker som finns tillgängliga i landet, men avslutar texten med en handlingsplan som riktar sig till olika litterära aktörer.

Att kritisera brister rörande vilken litteratur som skrivs och publiceras kan förhoppningsvis leda till ökad mångfald och representation, men att explicit vilja säkerställa positiva och korrekta budskap låter för mig snarare som propaganda och censur än verklig mångfald. Genomgående kritiserar till exempel HBTQ+-böcker för att vara "problemromaner", där icke-normativa sexualiteter eller könsuttryck framställs som problem som huvudkaraktären måste lära sig hantera. Jag förstår oron att detta kan förstärka negativa uppfattningar och fördomar om HBTQ+ samt viljan att se mer positiva och progressiva narrativ. Men det måste väl också vara acceptabelt att uppleva det som svårt och jobbigt att bryta mot samhällseliga normer, och att vilja se detta representerat i litteraturen?

Tanken att böckerna bär på bestämda budskap leder mig även till nästa punkt. Återkommande i flera kapitel är att litteraturen kritiseras för att vara pedagogisk eller didaktisk, i bemärkelsen att vilja förklara eller lära läsaren hantera exempelvis homosexualitet. Tydligast är kanske detta i kapitlet om Spanien, där Cormand i sin analys säger sig ha uteslutit ett flertal böcker som han bedömt vara konstnärligt ointressanta. Epstein menar även att svenska ungdomsböcker bär på ett negativt budskap om queerhet, exempelvis genom att de fiktiva föräldrarna är uttalat kritiska mot homosexualitet. Samtidigt finns det i antologin som nämnt en vilja att styra och förändra dessa budskap. Här hade författarna med fördel kunnat uppmärksamma den problematisering av motsättningen mellan estetik och didaktik samt föreställningen att barnböcker bär på auktoritära budskap som skett inom samtida forskning. Se exempelvis Clémentine Beauvais *The Mighty Child. Time and Power in Children's Literature* (2015) eller kommande tema i *Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning* om estetik och pedagogik. Även unga läsare är fria att ta till sig texter på olika sätt, snarare än enbart som positiva eller negativa i HBTQ+-frågor.

Antologin är dessutom spretig, vilket gör det svårt att nå några jämförande och heltäckande ambitioner. Utöver det uppenbara att varje land, eller ens världsdel, inte finns representerat, skiljer sig kapitlen åt på i princip alla punkter. Det handlar om litteratur för olika åldersgrupper, om olika delar av HBTQ+-spektrumet, men framför allt om olika forskningsfrågor. Vissa undersöker vilka böcker som finns tillgängliga och/eller sambandet mellan lagar, rättigheter och publicering, medan andra analyserar verken och/eller mottagandet. Författarna är dessutom allt från forskare och bibliotekarier till pedagoger och författare. Allt är visserligen mycket intressant, men avsaknaden av någon tematisk, metodisk eller teoretisk enighet gör det svårt att dra några andra slutsatser än de som presenteras i inledningen: det skiljer sig åt mellan olika delar av världen.

De två multinationella kapitlen om bilderböcker utmärker sig här, genom att själva verka jämförande och möjliggöra internationella slutsatser. Särskilt Sarles kapitel om lesbiska donatorfamiljer är föredömligt i termer av tydliga avgränsningar och uttömlighet. För att kapitlet om de enskilda länderna skulle kunna tillföra varandra något mer hade jag gärna sett att de fokuserat på en fråga, en åldersgrupp, en tematik eller liknande samt ett avslutande diskuterande kapitel. Det finns trots allt flera återkommande trådar som gärna hade kunnat plockas upp och utvecklas, exempelvis bruket av myter och en förkolonial, icke-kristen föreställningsvärld som antyds i

kapitlen om Grönland, Filippinerna och Indien samt mest explicit i det om urfolk. Här ryms andra sätt att förstå kön och sexualitet som kan utmana det dominanta samt ett ifrågasättande av föreställningen om sexuell jämlikhet och öppenhet som ett i huvudsakligen västerländskt projekt, vilket jag gärna läst mer om.

Med det sagt är de enskilda kapitlen mycket intressanta och informativa i sig själva. De ger viss insyn i situationen för HBTQ+-personer i olika länder genom att beröra vilka lagar och rättigheter som finns, vilken kultur som är rådande samt vilken litteratur som är tillgänglig. Genom att belysa vilken litteratur som saknas kan boken möjligtvis bidra till en ökad mångfald bland de böcker som skrivs och publiceras. Det stora bidraget är dock mödan de olika författarna lagt ner på att hitta relevanta böcker, vilka ofta är självpublicerade eller inte explicit marknadsförda som HBTQ+, och den avslutande lista på källmaterial som detta resulterat i. Denna torde vara mycket användbar för framtida forskning, men kanske framför allt för allmänna, sökande läsare som längtar efter igenkänning eller erkännande.

*Louise Almqvist
Doktorand i litteraturvetenskap
Umeå Universitet*